

פונקציות האליפסה בעברית (בטקסט הפוליטי, הדתי ובלשון המדוברת לדוגמה)

א.מ.ד. مجاهد أحمد عبد الحميد *

جامعة بغداد - كلية اللغات - قسم اللغة العبرية
mujahid.a.502@colang.uobaghdad.edu.iq

תקציר:

האליפסה בעברית היא מכשיר לשוני המשמש להשגת קיצור והקלת התקשורת, והוא ממלא תפקיד חשוב גם בטקסטים פוליטיים ודתיים ובשפה המדוברת. בשיח פוליטי, האליפסה משמשת ליצירת עמימות או לשלוט בכיוון המסר, מה שמאפשר לדובר להעביר משמעות בעקיפין או להסתיר מידע אסטרטגי כלשהו. בטקסטים דתיים משתמשים באליפסה להוספת מימד רוחני, המותר לקורא או למאזין הזדמנות לשקף ולחלץ משמעויות מהקשר, מה שמעניק לטקסטים מימד פרשני עמוק יותר. בעברית המדוברת האליפסה בולטת ביותר, שכן מילים מיותרות נשמטות על מנת לפשט את הביטוי ולהאיץ את הדיאלוג, מה שהופך את השפה לגמישה ויעילה יותר. אליפסה לובשת צורות רבות בעברית, והיא עשויה לכלול: פעלים, שמות עצם, או אפילו משפטים שלמים, בהתאם למטרה ולהקשר. סגנון לשוני זה תורם להגברת הלכידות הטקסטואלית ולהשגת מטרות רטוריות המשקפות את כוונות הדובר או הכותב. באופן כללי, האליפסה היא מכשיר הבעה רב עוצמה שלא רק מצמצם את מספר המילים, אלא גם משקף אסטרטגיות תקשורת שונות המשמשות בתחומים פוליטיים, דתיים וחברתיים, מה שהופך את השפה ליעילה ומדויקת יותר בהעברת רעיונות. **מילות מפתח:** האליפסה – טקסט פוליטי – דתי – עברית מדוברת.

תאריך الاستلام: 2025/04/26

תאריך قبول البحث: 2025/06/13

תאריך النشر: 2025/09/30

מבוא

החשיבות הכללית של המחקר:

בעיית האליפסות כבר זמן רב העסיקה את מחשבותיהם של הבלשנים בכל קצווי העולם. עם זאת, הם לא הגיעו להסכמה בנושאים רבים ביחס לאליפסה, מכיוון שהמשג עצמו פרדוקסלי. האליפסה משחקת תפקידים שונים וחשובים, הן ברבדים לשוניים חדשים ועתיקים, והן במשלבים לשוניים גבוהים כגון ספרי הקודש, או פשוטים כגון הסלנג לסוגיו, בנוסף לדו-שיח יומיומי מגוון. אבל החשיבות הבלעדית שעשויה לשנות פרשנות ולדייק מובנים מוטעים, מתמקדת בשימוש באליפסה בספרי התנ"ך, שהובילה לאי הבנה שנשקפת באופן מובהק בטעות שנפלה בפירוש פסוקים שונים, אפילו אצל רש"י.

חומר מחקר:

חומר המחקר כולל טקסטים לשוניים שונים מהרבדים הסגנוניים של העברית העתיקה והמודרנית.

מטרת המחקר:

ניתוח פונקציות האליפסה במשלבים הלשוניים בעברית. כדי להשיג את המטרות הרצויות של המחקר, צריך לעיין בנושאים עיקריים הקשורים בנידון:

- הגדרת המובן של האליפסה.
- ללמוד את התכונות התחביריות-סמנטיות של האליפסה.
- שיטת המחקר: אנליטית השוואתית.

החידוש:

חשיפת טעות בעייתית חשובה בפירוש תנכי, קביעת פונקציות חדשות לאליפסה בטקסטים שונים בעברית.

השערת המחקר:

תופעת האליפסה, מובילה בטקסטים או סוגי שיח רבים לאי הבנה חמורה ולעתים קרובות קטסטרופי.

החשיבות הפרקטית:

קביעת תבנית מחקרית לניתוח מדעי תקין של טקסטים אליפטיים למיניהם, ובמיוחד טקסטים דתיים, שיחות פוליטיות ואפילו דו שיח יומי.

מבנה המחקר:

- מבוא.
- פרק 1: האליפסה, המובן וההגדרה.
- פרק 2: התכונות התחביריות-סמנטיות של האליפסה.
- פרק 3: פונקציות האליפסה במשלבים הלשוניים בעברית.
- המסקנות.
- ביבליוגרפיה.

פרק 1: האליפסה, המובן וההגדרה

אליפסה: מקורות שונים מגדירים את המונח הזה במלים שונות, אבל באותו מובן. לכן בחרנו באנציקלופדיה הלינגוויסטית כמקור מיוחד וכולל בניהון הזה:

המילה "אליפסה" נגזרת ממשמעות יוונית (השמטה \ מחיקה) או חוסר; באופן אידיומטי: אליפסה בדיבור או בטקסט, שמשמעותה מובנת מהיחידות הלשוניות (החלקיות) המצויות בהקשר התחבירי. זה עלול להתרחש בהקשרים שונים [Ярцева В.Н. Москва. 592]:

- היא מוגדרת כאלמנט הקשור למשפט; שהושמט או התייחסו אליו בהעלמת עין, שקל להסיק ולהשיג באמצעות הקשר מנטלי או תקבולת דקדוקית), לדוגמה: [ציווה אותו צפונה, אך לה (ציווה) מערבה];
- היעדר האלמנט הלשוני, שניתן לדעת באמצעות משמעות המצב (הפרגמטי), לדוגמה: "לשרית 6, אבל רות 3" (ציונים במבחן), "אנו רוצים בקיב והם בבירות" (ללכת \ לנסוע).

המשמעויות של מילה בודדת עשויות להשתנות בשפה, אך היא מקבלת קונוטציה מונוליתית בהקשרים שונים של שיחה בין אנשים. הסיבה לכך היא שלתבניות שיחה שונות אין סמנטיקה עצמאית, כמו בלקסיקון, אלא חייבות להיות תלויות בהקשר הלשוני שבו הן מופיעות. יש לציין, שישנם שני סוגים של הקשר, הראשון שמא מילולי גמור והשני אינו מילולי ונסמך באופן מוחלט אך ורק על התנאים האקסטרלנגוויסטיים שבהקשר הלשוני. [Реформатский: c.112]

ההקשר המילולי או הלשוני סביב מילה מסוימת נותן לה לעתים קרובות חד משמעות מוחלט, לדוגמה: "וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מַעַל אֲדָמָתָם, בָּאֵף וּבְחֶמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל" [דברים: 29\27], כמובן שהמשמעות של ה"אף" כאן עוברת מלהיות איבר הריח בגוף האדם לאינדיקציה של כעס. כמו כן, המילה "ניתוח" עשויה להיות ניתוח רפואי או ניתוח כלכלי, לדוגמה:

- מנהל יחידת ניתוחי חזה באסותא [פרופ' אלון בן נון: הדבר הכי מספק זה לראות חולה מתאושש] (ynet.co.il)

- ניתוח כלכלי מקצועי [ניתוח כלכלי – כימה ניהול פיננסי] (kima.co.il)

בזכות מילים כגון "אסותא" ו"כלכלי", ניתן לקבוע את המשמעות הרצויה של מילה מסוימת, בגלל שהן מילות מפתח.

אבל לא כל המילים יכולות לספק הקשר חד משמעי מוחלט, למשל, ההקשר סביב המילה "מבצע", למשל, אינו מספק קולוקציה של מילים חד-משמעיות:

"השיא של כל מבצע מוצלח הוא ההתחלה" [ישראל היום: יועז הנדל: היתרון היחסי שלנו" 11.05.23]

כפי שברור כאן, כל המילים בהקשר לעייל נחשבות ניטרליות לפי הקלסיפיקציה לעניינים, ולכן לא ברור אם משמעות הפעולה היא "מבצע" מדיני, צבאי או כלכלי.

ההקשר של המצב (סיטואציה):

זהו ההקשר הנסיבתי של הדיבור, שמשמעותו לקבוע מי מדבר, מתי והיכן התקיימה השיחה, למי הופנתה השיחה, מהו אירוע השיחה וכן הלאה. לדוגמה, המילה "פעולה", אם השיחה מתרחשת רחוק מהחזית, אז ברור שהנושא תלוי בניתוח רפואי: "לכל פעולה רפואית יש סיכונים" [Reader.co.il]. אם ההקשר של המצב מתרחש במרכז הפיקוד של חזית הקרב, אז מובן שהמונח שייך לתחום הצבאי, אך אם הנסיבות הלשוניות מתרחשות כאשר כלכלן נמצא בבניין "בורסה", ברור כי המונח הוא כלכלי, לדוגמה: "יש רוב ברור בעד פעולה צבאית בצפון". [ברקע דיון הקבינט: סקר מעריב חושף – 66% בעד פעולה צבאית בצפון | מחר: ההשפעה על מפת המנדטים\ מעריב 28/12/2023].

כמובן, לא ניתן להבטיח במאה אחוז את משמעותו של מונח כמו "פעולה", במיוחד בהקשרים כאלה; הכירורג או הכלכלן עשויים לדבר על מבצע צבאי, לעומת זאת כלכלנים וחיילים גם הם מזדמנים לדבר על ניתוח כירורגי, כך שההקשר של המצב מקבל את חשיבותו בתהליך הבנת האלמנטים החסרים שההקשר הלשוני לא מסוגל לעתים קרובות לחשוף. [Реформатский: c.113]

ברקע דיון הקבינט: סקר מעריב חושף – 66% בעד פעולה צבאית בצפון | מחר: ההשפעה על מפת המנדטים מוסכם שאלופסה, זוהי מחיקה של מילה מסוימת או מילים מהדיבור, אשר ניתן להבין מההקשר וקל לאחזר בעת הצורך. בהתאם להקשר ניתן להשמיט הנושא או הנשוא, המשלים, הא הידיעה וכדומה. לדוגמה, כשבעל הבית אומר: "עוד צלחת!", מופיע המשלים הראשון, אך נשמט השני "צלחת של מה?" וגם ה"נשוא", אבל המצב הלשוני הקיים מובן לכולם.

עם זאת, הנסיבות והמיקום הלשוני מול בני שיחו ברורים מאוד, ולכן כל אוצר המילים שנמחקו היה ברור מבחינה סמנטית דרך ההקשר ולא שלל הבנה הדדית בין בני שיחו. ניתן לצמצם את הדוגמה לעיל למילה אחת, "עוד!", אם המשלים השני "צלחת" יושמט. יש לציין, שבתבניות הלשוניות הנשענות אך ורק על שלילה וחיוב ["כן", "לא"], האפשרות להשמיט את כל האלמנטים או המרכיבים במשפט למעט כלי השלילה או אישור והסכמה, מותר מאד. [Реформатский c.114]

לכן, קשה להבין את האליפסה שנמחקה מבלי להכיר את ההקשר הנלווה, גם אם כל מילות המשפט מובנות באופן לקסיקלי. אולי זה ניכר אם אנחנו מקשיבים לשיחת טלפון של זרים. כמו בשיחה שלהלן:

מאיר (לאריק)

לאן אתה הולך? בגללך הכל...

אריק

יש לי... עבודה... אחר כך...

[פעם הייתי \ תסריט מאת : אבי נשר\ גרסה רביעית\ טיוטת הפקה 2002 אוגוסט 31]

ברור שכל המילים בטקסט הנ"ל ברורות, אך משמעות הטקסט אינה מובנת, וייתכן שהדבר נובע מהיעדר מילות מפתח, ומחוסר הידע של המאזינים על ההקשר של המצב, אך יחד עם זאת היה ברור לבני שיח. ניתן לסכם את ההבדל בין טקסט בעל פה לטקסט בכתב בכך שהראשון מבוסס תמיד על ההקשר של מצב החיים המובן באמצעות האירוע ומשותף בחוויות של שני הצדדים לשיחה, בעוד שצד שלישי אינו יכול להבין את השיחה. לעומת זאת ההקשר הלשוני של הטקסט הכתוב אינו תלוי בהקשר של מצב החיים בעיקר, גם אם מדובר רק בהתכתבות או בהערות כתובות שהוחלפו באותו חדר, כפי שהוא הדדי בחוויותיהם של הכותב והקורא בכמה טקסטים כגון (מכתבים והערות). אם הדבר היה תלוי בכתיבת ספר או בעריכת עיתון, אז שניהם חייבים להתחיל בטקסט מבוא, שהוא חלק ההסבר של הטקסט, כמו בנובלות טבע ועוד, וניתן להסתמך על הקשר מסוג זה בשיחה הדו-צדדית כדי להגיע למובן חד-משמעי ברור ומוחלט אפילו עם נוסחאות אליפטיות. [Реформатский: c.114]

בטקסטים דרמטיים מלאי דמיון ושיחות חיוניות בעל פה, הטקסט האליפטי תלוי לגמרי בהקשר התיאטרלי, כלומר בתפאורה, באפקטים, במחוות של השחקנים וכדומה, מה שמוביל לחד-משמעיות סמנטית. באשר לסיפור שלא הוצג על הבמה, והוגבל לקריאה על ידי הקוראים, גם ההקשר של הסיטואציה נעדר ומוחלף בהקשר הלשוני המילולי, שבתורו מתבצע על ידי הנחיות הבמאי, רשימת הדמויות והוראות לקישוט במהלך קטעי המופע התיאטרלי, בנוסף לציורים ולכִּיּוּ. גם כן, ההעברה מתרחשת מההקשר של מצב החיים התיאטרלי להקשר המילולי של היצירה הספרותית (טקסט).

בסופו של דבר, יש לומר שגם מתחוללת **העברה הפוכה** – העברה מההקשר המילולי אל ההקשר של הסיטואציה, באמצעות ייצוג דרמטי של רומנים וסיפורים, המוצגים לאחר מכן על הבמה. [Реформатский: c.115]

פרק 2: התכונות התחביריות-סמנטיות של האליפסה

אליפסה כתופעה סמנטית דקדוקית מיוחדת בשפה העברית כוללת מגוון של תכונות מסוימות הן במסגרת התחבירית והן במסגרת הסמנטית.

באמצעות סקירה כללית בעבודות ומחקרים לשונים שונים, עדיין לא התגבשה הגדרה מאוחדת של המצב התחבירי של האליפסה, לכן ישנן גישות שונות לגבי המבנה התחבירי שלה לפי כל דעה או מבט. מספר של לינגוויסטיים, קובעים שמבנה האליפסה מתקרב למבנה של משפט חסר. אחרים רואים שאליפסה יכולה להחזיק בעמדת ביניים בין משפטים שלמים למשפט חסרים. כמשפט חסר, מבנה אליפטי מאופיין ברפיון של קשרים דקדוקיים וחוסר הרציפות ביניהם. מאידך גיסא, בהקשר ובמסגרת מצב הדיבור, הקשרים הדקדוקיים של האליפסה שומרים על הבנתם.

יש לציין, כי המבנה התחבירי החסר של האליפסה, זכה גם הוא להגדרות שונות לפי עבודות לינגוויסטיות מודרניות.

מבחינה אחרת, המאפיין המבני העיקרי של הסטרוקטורה האליפטית הוא השמטת הפרדיקט, המתבהרת כאשר המשפט משוחזר.

מצד שני, הבסיס של האליפסה הוא שם עצם במקרה הנורמאטיבי. מבחינה זו, האליפסה חורגת ממסגרת התחביר המסורתי ומוערכת כתופעה של תחביר אקספרסיבי. כתוצאה מכך, לאליפסה יש את היכולות המבניות והאקספרסיביות של מבני הבעה תחביריים שונים, כגון **פרצלציה**, **אפוזיופסיס** [Ибраева.Д.А.c140], למשל:

- **גם הוא הלך למכולת. לקנות סיגריות [הדגשת פרטים מהתמונה הכוללת]**

- **אם לא תציית לו סופך לא יהיה נעים... [עמימות]**

תכונה מבנית נוספת של אליפסה היא חוסר האפשרות להופיע בתוך משפט פשוט. ג.א. זלוטובה, מציינת כי השימוש באליפסה במשפט פשוט אינו מוצדק, שכן "חוסר בהירות, חוסר התאמה וחוסר שלמות, אינם שייכים בשום אופן למהותה של התופעה האליפטית [Золотова Г.А.c. 201].

ב.ב. וינוגרדוב מבחין בין שני מאפיינים מבניים עיקריים של אליפסה [Виноградов В.В.c.283]:

• סגנון אופייני מיוחד.

• סכמה דקדוקית מופשטת שאינה מתבטאת בניגוד לנורמה של משפט שלם.

מבחינה סמנטית, האליפסה, אינה מאופיינת בחוסר שלמות, שכן עבור מבנה כזה הגורמים המשניים בפרדיקט אינם מכחישים כי המשלימים ותארי הפועל מתבררים כמיותרים מבחינה סמנטית ומבנית.

במילים אחרות, לאליפסה יש סביבה מילולית מחייבת, שכן קיומם של יחסי חלוקה בין מרכיבי המשפט הוא המאפשר להשמיט אחד מהם. לכן, אחד המאפיינים הסמנטיים העיקריים של בנייה אליפטית הוא זמינות החזרת

האלמנט החסר. זאת אומרת, שהשטמט אחד ממרכיבי המשפט על ידי הדובר מאפשרת למאזין לשחזר אלמנט זה מההקשר וממצב הדיבור.

תכונה סמנטית זו באה לידי ביטוי בהגדרת המונח "אליפסה" המוצע על ידי ו.ס. **אכמנובה**: "השטמט (השלכת) אלמנט (איבר) של אמירה שניתן לשחזר בקלות בהקשר או במצב נתון (בדיבור מסויים או בהקשר יומיומי)" [Ахманова O.C. c.525].

ל.ס. **ברכודרוב**, מציע להבחין בין מספר סוגים של מבנים אליפטיים בהתאם לסוג השחזור של האלמנט שהושטט [Бархударов Л.С. c.102-104]:

- אליפסה משוחזרת מאותו משפט;
- אליפסה משוחזרת מהמשפט הקודם;
- האליפסה משוחזרת מהמשפט הבא.

לפי דעתה של מ. מ. **דוידובה**, לבנייה האליפטית יש המאפיינים הסמנטיים הבאים: **ראשית**, לאליפסה תמיד יש מחבר, כלומר היא נוצרת על ידי מישהו; **שנית**, אליפסה נוצרת כתוצאה מעשיית דיבור, כלומר היא קיימת בזמן; **שלישית**, האליפסה מתמקדת תמיד במשתתפים בתהליך השיחה. [Давыдова М.М. c.9]

אליפסה לרוב תלויה בהקשר. עם זאת, במקרים מסוימים, ההקשר לא יכול להפעיל לחץ על שחזור המבנה האליפטי מבחינה סמנטית, אבל מצב הדיבור של השיחה משחק כאן תפקיד חשוב. בהקשר זה, שני סוגים של מבנים אליפטיים נבדלים [Усманова М. О. c.133]:

אליפסה הקשרית, שבה ההקשר מציע איזה אלמנט של המשפט חסר.

- **אליפסה מצבית**, שבה התנאים המצביים של האמירה מצביעים על המרכיב האליפטי.

אליפסה מצבית, שבה התנאים המצביים של האמירה מצביעים על המרכיב האליפטי, בעבודתו של הבלשן ר. 'קוורק, סיווג זה מורחב במקצת. הוא מציע להבחין בין שלושה סוגים של מבנים אליפטיים [Quirk R. A. c.896]:

- אליפסה טקסטואלית \ textual ellipsis ;
- אליפסה מצבית \ situational ellipsis ;
- אליפסה מבנית \ structural ellipsis .;

לאליפסות הקשריות ומצביות יכולים להיות תת-סוגים נוספים. לפיכך, הן מחולקות לשני קבוצות:

- **אליפסה אנפורית**, שבה האנטצידנט קודם למשפט האליפטי:

"נִי אֶמַר אֶל הַיָּם, יְהִי אוֹר; וַיְהִי-אוֹר" [בראשית. 1\3], "נִי אֶמַר אֶל הַיָּם, יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם" [בראשית. 1\6]

;

- אליפסה קטפורית, שבה האנטצידנט עוקב אחר משפט אליפטי:

"נִי אֶמָר אֶל הָיִם, יְהִי אֹר; וַיְהִי-אֹר". [בראשית. 3\1]

באשר לאליפסה המצבית, מ. **אוסמנובה**, מבחינה בין שני תת-סוגים של מבנים אליפטיים:

אליפסה **מצבית מפורשת**, שבה ניתן לשחזר אלמנט אליפטי בהתבסס על תוכן המצב האמיתי המתואר;

אליפסה **מצבית מרומזת**, שבה האלמנט שהושמט משוחזר תוך התחשבות בחוויה הלשונית של הנמען.

[Усманова М. О. с.138]

במקרים מסוימים, המשמעות של משפט אליפטי מובנת מחוץ להקשר או לסיטואציה, ומשמעות המילה החסרה נקבעת על ידי הצורה והמשמעות של מילים אחרות במשפט.

התכונות המבניות והסמנטיות של מבנה אליפטי בעלות חשיבות רבה עבור הפונקציה שהוא מבצע. לכן, ניתן לחלק את הפונקציות העיקריות של אליפסה כדלקמן:

באופן כללי, מבנים אליפטיים משחקים תפקידים שונים במוטיבים ספציפיים בעברית.

קודם כל, יש לציין כי אליפסה אופיינית לדיבור הדדי, שבו כל מובן או מושג קשור לקודמו. כתוצאה מכך, אליפסה מאפשרת ליצור מצב דיבור המבוסס על הידע המשותף של המתקשרים לעובדות ולמציאות, כלומר העובדות מובנות מאליהן. יתר על כן, משפטים שלמים במסגרת הדיבור, יכולים להיחשב על ידי מתקשרים כהפרה לנורמות הלשוניות. בהקשר זה, משפטים שלמים במסגרת דיאלוג ספונטני יכולים לשקף רוגז, להדגיש את טון הדיבור הרשמי, פקודה מנומסת אך קשה, איום סמוי וכו'.

אף על פי שהמשפטים האליפטיים נפוצים בשיחות ובדיאלוגים ובשימוש יומיומי, הם נהפכים במרוצת הזמן לביטויים קלישאיים, לדוגמה [7, c.28-29]: "להתראות מחר", ביטוי שנהפך לכותרת מפורסמת של ספרו של אריק לינדסטרם.

אליפסה היא אמצעי לחיבור סמנטי בין מרכיבי הדיאלוג ומשמשת לבטא את עמוד התווך הסמנטי העיקרי של התקשורת ההדדית. כתוצאה מכך, אחד התפקידים של מבנה אליפטי הוא הדגשת העֲדִיפוֹת והדומיננטיות של הפונקציה האליפטית על התבנית המבנית. במילים אחרות, האליפסה בתוך הדיאלוג מבטאת מידע חדש נוסף.

[Давыдова М.М. с.3]

פונקציה נוספת של מבנים אליפטיים בעברית, היא הפונקציה של חיסכון באמצעים לשוניים. פונקציה זו נובעת מרצונו של אדם לשפר את הביטויים הלשוניים עם הוצאה מינימלית של אנרגיה נפשית ופיזית בתהליך התקשורת. לפי דעתה של א.מ. אזיקבה, המבנה האליפטי המשמש לחסוך אמצעי דיבור, מבטא את החוכמה העממית הידועה

ש"קיצור הוא אחותו של כישרון". [Езикева Е.М. с.61]

בכוונה לחסוך אמצעי דיבור ומאמץ, לאליפסה יש לעתים קרובות מבנה פשוט. למרות זאת, הוא כולל בתוכו מידע אינטנסיבי.

מבחינה אחרת, אליפסה משחקת תפקיד עיקרי למניעת כפילות במידע או טאוטולוגיה. במקרה זה, השימוש במבנה אליפטי נובע ממוטיבים לשוניים גרידא.

האליפסה שמזדמנת לעתים רבות בשפת הדיבור, מאופיין בכך שתהליך החשיבה עולה בקנה אחד עם תהליך התקשורת. בהקשר זה, מבנים אליפטיים במסגרת דיאלוג רוכשים אופי של חוסר עקביות ודיבור שגוי.

יתר על כן, מספר מבנים אליפטיים נמצאים בשימוש נרחב בעברית, לפעמים נהפכים לקטגוריה של קלישאות בדיבור עממי ושיחות של יום יום, ובמרוצת הזמן מתגבשים ליחידות פרזיולוגיות. [Гальперин И.Р. с.29],

למשל "שמח להכיר אותך". [https://he.chabad.org/library/article_cdo/aid/2977066]

כל הפונקציות הנ"ל נצפות, ככלל, בדיבור של יום יום. השימוש באליפסה בתקשורת יומיומית נובע מהמצב הטבוע בדיבור השוטף, נוכחותם של אמצעי תקשורת לא מילוליים, כגון מחוות, הבעות פנים וכו'. בסופו של דבר יש לציין, כי השימוש לפעמים באליפסה בתקשורת האנושית נקבע על ידי הסדר המבני של הטקסט.

בנוסף לשימוש הייחודי של מבנים אליפטיים בתחום הדיבור היומיומי, גם כן הם משחקים תפקידים חשובים מאד בתחומים לשוניים סגנוניים אחרים של תקשורת אנושית. למשל, ב.נ. ירצבה, מציינת את השימוש הנרחב באליפסה במסגרת נשיאת נאומים או בדיסקורס הפוליטי, בסיפורת כדמויות סגנוניות כדי ליצור דינמיות נרטיבית, הבהרה רבה ואקספרסיביות מוגברת של הטקסט. [B.H. Ярцева, с.592]

לפי הפונקציות השונות של האליפסה הנזכרות לעיל, למבנים אלה יש, בדרך כלל, פוטנציאל חיובי. אבל לא כל החוקרים מאמצים את נקודת הראות הזו, כגון א.ס. בותוסובה, שרואה באליפסה סוג של הדרדרות בהשפה, הרס כללי הדקדוק המסורתיים, עיוות לשוני, שתוצאתו יכולה להיות אי הבנה מוחלטת של הצדדים בתהליך התקשורת.

[Бутусова А.С., с.34]

כתוצאה מכך, ניתן להסיק כי מבנים אליפטיים נלמדים בצורה הטובה ביותר במסגרת השוואת המבנה והפונקציות שלהם בסגנונות פונקציונליים שונים לכל רמות המשלבים הלשוניים. לדעתנו, התחומים האופטימליים לשימוש בשפה העברית הם כל סוגי דו-השיח, שבהם האליפסה היא אמצעי סגנוני, והטקסטים של אמצעי התקשורת, שבהם לאליפסות כל כך פונקציות ספציפיות אחרות חוץ מהיצירה הבדייונית, גם כן במסגרת ההומור החשוב מאד, אבל התחום הכי חיוני והכי מסוכן לפעילות האליפסה הוא התחום של הדיסקורס הדתי שהמון של טקסטים עד היום שנויים במחלוקת בלתי נפטרת.

פרק 3: פונקציות האליפסה במשלבים הלשוניים בעברית

באמצעות העיון התאורטי שנזכר בפרקים לעיל, ניתן לזהות את התכונות ופונקציות הפרגמטיות החשובות ביותר של תופעת האליפסה במשלבים הלשוניים השונים של השפה העברית ועל פי הסיווג התמטי, תוך שימת לב למאפיינים הסמנטיים והאטימולוגיים הנלווים. עיין להלן:

❖ ביטויים אליפטיים בתחום פובליציסטיקה:

• **קטגוריה הראשונה** כוללת אליפסות טרמינולוגיות שממוקדות במונח או צרוף ספציפיים, אבל כוללת משמעות או משמעויות מורכבות ומורחבות, במטרה להוסיף סיכום ואינטנסיביות, לדוגמה:

- **אינטיפאדה:** לפי מלונים שונים בשפה העברית, ניתן לסכם שתי משמעויות:
1. מרד; התקוממות.

2. המחאה האלימה של הפלשתינים בעזה ובגדה המערבית נגד הכיבוש הישראלי;
- **ביתור:**

1. בְּצִיעָה, רְטוּשׁ, חֲתִיכָה

2. מונח פוליטי נפוץ בעיתונות הישראלית, מדובר בחלוקת רצועת עזה לשלושה אזורים כדי למנוע תקשורת בין הפלסטינים.

• **קטגוריה שנייה** שמייצרת אליפסה בהשפעת מושגים זרים של מונחים לועזיים, כלומר בהשאלת משמעות, במטרה להפעיל דמיון שלילי באופן פרובוקטיבי ביחס לתופעה או פעולה מסוימת, כגון:

- **ברווז צולע** (lame duck)

רקע היסטורי: הפעם הראשונה לשימוש במונח במשמעות מטפורית הייתה במאה ה-18, בבורסה לניירות ערך של לונדון, אז היה תלוי בסוכן שלא היה יכול לעמוד בחובותיו הפיננסיים. [EDWARD STRINGHAM.2002].

אך המונח הסתגל לזירה הפוליטית ואחר כך לטרמינולוגיה, באמצעות מרוץ הבחירות של ארה"ב. לכן בפוליטיקה של ארצות הברית מכונה התקופה שלאחר מערכת הבחירות לקונגרס בחודש נובמבר ועד להתכנסות הקונגרס החדש בראשית השנה שלאחר מכן, כ"תקופת הברווז הצולע". בדומה, נשיא מכהן וסגנו שמחליפיהם כבר נבחרו, נחשבים במהלך תקופה זו לברווזים צולעים ועוסקים במהלכה בהעברת השלטון.

1. במשמעות ישירה: ברווז שהולך עם רגל צולעת

2. מטפורית כאליפסה: בפוליטיקה, פוליטיקאי שסיים את הקדנציה שלו, ונבחר ציבור שיורשו כבר נבחר או ייבחר בקרוב.

- **בשר תותחים** (Cannon fodder):

רקע היסטורי: המשלת חיילים ל"מזון שנצרך על ידי מלחמות" מתוארכת למאה ה-16, משום שהיא מצויה ביצירתו של ויליאם שייקספיר (הנרי הרביעי) בנוסח – *food for powder* מזון לאבק שרפה. לדוגמה:

"בשר תותחים הוא סרט אימה-אקשן ישראלי משנת 2012" [[בשר תותחים – ויקיפדיה](#)]

• **קטגוריה שלישית**, אליפסה שנוצרה ע"י שימוש חופשי בסיפורים ממורשת ספרי הקודש ביהדות, שנהפכו בסופו של דבר למונחים מטפוריים בעלי צביון אליפטי מורכב, כמובן שהמטרה העיקרית כאן היא לא רק לסיכום אלא גם להוספת אפיון מליצתי מורכב, שהוביל לפעמים רבות לסילוף או לעמימות במשמעות הטקסט עד נגע בצביון המונותאיסטי של היהדות התנכית:

- **גם אכל את הדגים המסריחים וגם קיבל מכות**:

רקע היסטורי: מקור המונח מסיפור בהגדה על יציאת מצרים, שמובא במכילתא דרבי ישמעאל (בשלח פרשה א). מדובר במצרים הקדמונים שגם לקו עשר מכות, גם שילחו את בני ישראל לחופשי וגם ניטל הונם. [www.safa-

ivrit.org]

- ישנן דוגמאות חשובות בקטגוריה הזו, שמשחקות תפקיד מכריע בעיוות או בסילוף הבנת המשמעות הטמונה בין השורות במבנה העמוק של הטקסטים הקדושים ביהדות, לדוגמה:

- בתנ"ך בספר שמות, נראית מטונימיה פשוטה בפסוק (1) של המילה (וביתו): שהמשמעות שלה (איש ובני משפחתו): "וְאֵלֶּה, שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הַבָּאִים, מִצְרָיִם: אֶת יַעֲקֹב בִּי, אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ" [שמות: 1\1].

אבל במקום אחר באותו ספר, נמצא מורכבות מסוכנת ועלולה לסלף את המשמעות העיקרית של הפסוק, מכיוון שהפרשנים לא שמו לב רצינית לאליפסה בהקשר הפסוק, במיוחד לצורך "וְאֵת הַתְּהֵלֶל וְלְאֵלֵהֶם", אז לא הצליחו לחשוף את המשמעות הנכונה, כולל רש"י ואונקלוס שפירשו הצורך: "וְדַבְּרָהּ, וְאֵת לְךָ אֱלֹהֶיךָ וְנָתַתָּה הוּא הַתְּהֵלֶל לְפָנֶיךָ וְאֵת הַתְּהֵלֶל וְלְאֵלֵהֶם" [שמות: 17\4], "ואתה תהיה לאחריך אהרון לרב ושר". בזמן שהאינטרפרטציה הקרובה ביותר לשיטת האמונה המונותאיסטית מובילה למשמעות אחרת שלא הופיעה בהקשר הכתוב, אלא בעמוק. מסיקים מזה שהפירוש הנכון המבוסס על הבנת האליפסה אין מנוס להיות כמו להלן:

"אהרון אחריך יהיה למתורגמן בין לבין הקהלי, אבל אתה תהיה למתורגמן בינו לבין האלוהים".

יש לציין כאן, שבדוגמאות התנכיות ישנו סוג ספציפי של שיחה הדדית בין הקדוש ברוך הוא לבין מושה ואהרון, דבר שמעיד על חשיבות התפקיד הסמנטי שמשחקת האליפסה בטקסטים ספרותיים מעולים במיוחד.

• **הקטגוריה הרביעית** שמתמקדת במשלב הלא תקני, במלים אחרות בסלנג, ובמיוחד בשיחות שבתוך בדיחות בעלות מטרות מגוונות, פוליטיות, חברתיות וכו', לדוגמה:

- יש פה ילדים שלומדים בתיכון החברתי ביפו? [<https://stips.co.il/ask/17922111>]

- בדיחות קרש נפוצות ומבוססות על הומונימיה, לדוגמה:
- "שיש הפסקת חשמל בכנסת למי קוראים? כמובן ליאיר לפיד".
- שמו של (לפיד) שמשמעותו "שלהבת אור" משחק תפקיד אליפטי ומייצר הומור מצחיק.
- "מה הקשר בין טלסקופ למתאגרף? תשובה: ששניהם רואים כוכבים"
- כמובן שרמת המורכבות בבדיחה זו גבוהה מאד, לכן קשה להשיג את המובן שלה בלי לערוך השוואה דמיונית בין כוכבים כגרמי שמיים מוחשים לבין כוכבים מדומים שנוצצים לעיני המתאגרף שקיבל נוקאאוט למשל.
- בשתי הבדיחות הנ"ל ברור מאד שהמטרה העיקרית היא ליצור צחוק ובידור, דרך השימוש בפרדוקס שכלי או הפתעה לוגית.

המסקנות

1. המילה "אליפסה" נגזרת ממשמעות יוונית (השמטה \ מחיקה) או חוסר; באופן אידיומטי: אליפסה בדיבור או בטקסט, שמשמעותה מובנת מהיחידות הלשוניות (החלקיות) המצויות בהקשר התחבירי.
2. האליפסות, ניתן לחלק לשני חלקים עיקריים לפי הקושי הנמצא באחזור וחשיפת האלמנט החסר ולהבין את המשמעות; הראשון מותר להסיק או לנחש באופן קל בעזרת ההקשר התחבירי הנתון, לעומת זאת החלק השני שקשה מאד להסיק בלי להישען על השורש האטימולוגי וההקשר הסמנטי העמוק של האלמנט החסר, לכן מותר לקרוא לסוג הזה "אליפסה סמנטית".
3. האליפסה הסמנטית קשורה באופן אינטגרלי מובהק עם "הקשר המצב" כדי להבין את המשמעות של הטקסט או של השיחה.
4. האליפסה משחקת תפקיד חשוב יותר במשלב הסלנג והשיחה וגם כן במשלבים ספרותיים ומדעיים כגון; ספרי קודש (תנ"ך), טרמינולוגיות שונות.
5. האליפסה המצבית נחלקת לשני חלקים ספציפיים; אליפסה מצבית מפורשת ואליפסה מצבית מרומזת.
6. האליפסה כוללת בתוכה מידע אינטנסיבי, אפילו שהיא מופיעה במבנה פשוט.
7. לפי החומר הפרקטי שזכה לעיון עמוק בטקסטים מגוונים, ניתן להסיק מספר של מטרות עיקריות של האליפסה במגוון של משלבים לשוניים וסגנונות ספרותיים:
 - סיכום ואינטנסיביות במשמעות.
 - הפעלת דמיון שלילי באופן פרובוקטיבי ביחס לתופעה או פעולה מסוימת.
 - אפיון מליצתי מורכב, שהוביל לפעמים רבות לסילוף או לעמימות במשמעות של טקסטים דתיים של ספרי הקודש.

Abstract

The functions of the ellipsis In Hebrew (In political, religious and spoken language texts, for example)

By Mujahid Ahmed Abdul Hamid

Ellipsis in Hebrew is a linguistic device used to achieve brevity and facilitate communication. It also plays an important role in political and religious texts and spoken language. In political discourse, ellipsis is used to create ambiguity or control the direction of the message, allowing the speaker to convey meaning indirectly or conceal strategic information. In religious texts, ellipsis is used to impart a spiritual dimension, leaving the reader or listener the opportunity to reflect and extract meaning from context, giving texts a deeper interpretive dimension.

In everyday conversation, ellipsis is prominent, as unnecessary words are omitted to simplify expression and expedite dialogue, making the language more flexible and effective. Ellipsis takes many forms in Hebrew, and may include the omission of verbs, nouns, or even entire sentences, depending on the purpose and context. This linguistic device contributes to increasing textual cohesion and achieving rhetorical goals that reflect the speaker's or writer's intentions. In general, ellipsis is a powerful expressive device that not only reduces the number of words, but also reflects various communication strategies used in political, religious, and social spheres, making language more effective and precise in conveying ideas.

Keywords: Ellipse - political - religious text - spoken Hebrew.

ביבליוגרפיה

1. Александр Реформатский: Введение в языковедение\ Москва\ 2001.
2. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – М.: Рипол-Классик, 2012. – с.608
3. Бархударов Л.С. Грамматика английского языка / Л.С. Бархударов. – М.: Изд-во лит. на иностр. яз., 1975. – с.422
4. В.Н. Ярцева. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред.. – 2-е изд. – М.: Большая Российская Энциклопедия, 2000. – с.688
5. Бузаров В.В. Основы синтаксиса английской разговорной речи / В.В. Бузаров. – М.: Крон-Пресс, 1998. – с.364
6. Бутусова А.С. Прагматический потенциал эллиптических предложений (на материале немецкого бытового диалога): дис. ... канд. филол. наук / А.С. Бутусова: 10.02.04. – Ростов н/Д, 2003. – с.216
7. Виноградов В.В. Избранные труды. Исследования по русской грамматике / В.В. Виноградов. – М.: Наука, 1975. – с.283
8. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка / И.Р. Гальперин. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1958. – с.459
9. Давыдова М.М. Прагматические характеристики эллипсисов (на материале современного английского языка): автореф. дис. ... канд. филол. наук М.М. / Давыдова: 10.02.19. – Курск, 2012. – с.22

10. Езикева Е.М. Стилистическая функция эллиптических предложений в диалогах / Е.М. Езикева // Научные итоги года: достижения, проекты, гипотезы. - 2011. - №1-2. - С. 60-64.
11. Золотова Г.А. Коммуникативная грамматика русского языка / Г.А. Золотова. – М.: Наука, 2004. – с.544
12. Ибраева Д.А. Из истории изучения явления эллипсиса / Д.А. Ибраева // International scientific review. - 2016. - №2(12). - С. 139-143.
13. Quirk R. A Grammar of Contemporary English / R. Quirk, J. Leech, J. Svartvick. – Cambridge, 1990. – 922 p.
14. www.safa-ivrit.org
15. <https://stips.co.il/ask/17922111>

- בשר תותחים – ויקיפדיה
- ההשפעה על מפת המנדטים\ מעריב 28/12/2023
- ישראל היום: יועז הנדל: היתרון היחסי שלנו" 11.05.23
- "מהם הסיכונים הקיימים בביצוע פעולות כירורגיות" [reader.co.il]
- פעם הייתי \ תסריט מאת : אבי נשר\ גרסה רביעית\ טיוטת הפקה 2002 אוגוסט 31
- פרופ 'אלון בן נון': הדבר הכי מספק זה לראות חולה מתאושש". ynet.co.il.